Dialekter, platser och identiteter

Språk- och kulturvetenskapliga förklaringar till språklig förändring och stabilitet i Torsby och Edsbyn

Av JENNY NILSSON & SUSANNE NYLUND SKOG

Abstract

Nilsson, Jenny, jenny.nilsson@sprakochfolkminnen.se, Associate Professor, Institute for Language and Folklore; *Nylund Skog, Susanne*, susanne.nylund.skog@sprakochfolkminnen.se, Associate Professor, Institute for Language and Folklore: "Dialects, places and identities. Sociolinguistic and culture analytical explanations of dialect change and stability in Torsby and Edsbyn in rural Sweden". *Språk och stil* NF 29, 2019, pp. 203–232.

This study investigates processes for dialect change in two seemingly similar rural villages (Torsby and Edsbyn) in two separate dialect areas in Sweden. The aim is to describe dialect change since the 1940s, and to explain the reasons for the different processes by using sociolinguistic and culture analytical methods. In both Edsbyn and Torsby the dialects are levelling towards the standard, but with different momentum. In Edsbyn, the dialect is much more standardized than in the significantly more stable Torsby. In a Swedish context, the linguistic stability in Torsby is striking. The culture analysis reveals that part of the explanation for the difference between Edsbyn and Torsby is the way the citizens perform *belongingness*. The Edsbyn informants consider themselves as part of a larger north Swedish area, whereas the Torsby informants primarily display a very local belongingness. In other words, there seems to be a connection between how large a region a person considers him- or herself to be part of, or feels belongingness to, and how important the dialect is. In this case, the smaller the region, the more important the dialect. In the article, we suggest that the reason for the separate processes of dialect change in Edsbyn and Torsby is the informants' orientations to place and dialect.

Keywords: dialect change, dialect stability, place, identity, belongingness, cultural analysis, rural Sweden.

Dialekter är i ständig förändring, och urbanisering jämte ökad mobilitet och språkkontakt har medfört att förändringen har gått extra snabbt de senaste 50 åren. Det gäller inte minst i Sverige, där flera studier visat att dialekter i allmänhet utjämnas mot standardsvenska (se t.ex. Thelander 1979, Sundgren 2002, Svahn & Nilsson 2014). Det betyder inte att det måste gå till på samma sätt överallt, och i denna artikel visar vi hur processer för språkförändring kan se olika ut på två, till det yttre, mycket lika orter i två olika dialektområden:

Tack till Fredrik Skott för hjälp med den historiska beskrivningen av Edsbyn och Torsby, samt till två anonyma granskare för konstruktiva kommentarer på en tidigare version.

Torsby i norra Värmland och Edsbyn i sydvästra Hälsingland. Syftet är dels att beskriva hur dialekten på dessa två orter har förändrats på 70 år, dels att utifrån sociolingvistiska och kulturanalytiska perspektiv göra försök att förklara vad de skilda förändringsmönstren beror på. Vi, en sociolingvist och en etnolog, vill också visa hur en tvärvetenskaplig ansats av den typ vi gör här erbjuder flera nya viktiga pusselbitar till svaret på vad som orsakar språklig förändring.

Artikeln är upplagd enligt följande: I avsnitt 1 redogör vi för olika processer för dialektförändring. I avsnitt 2 beskrivs några av de modeller som kan hjälpa till att förklara drivkraften bakom språkförändring, ur både individuellt och kulturellt perspektiv. I avsnitt 3 presenteras studiens material och de undersökta orterna introduceras, vilket följs av en beskrivning av hur analyserna genomförts i avsnitt 4. I avsnitt 5 redogör vi för studiens resultat, både den språkliga analysen och kulturanalysen, och dessa sammanfattas och diskuteras i avsnitt 6 där möjliga förklaringar till likheter och skillnader mellan dialektförändringsprocesserna i Torsby och Edsbyn lyfts fram.

1 Dialektförändringsprocesser

Flera tidigare studier har kunnat konstatera att språkkontakt är en förutsättning för språkförändring. Utgångspunkten för den här studien är att det förhåller sig så, och att språkbrukare anpassar sig till sina samtalspartner (se t.ex. Trudgill 1986, Giles m.fl. 1991, Hinskens 1998). Sociolingvisterna Peter Auer och Frans Hinskens (1996, 2004) har föreslagit en trestegsmodell för hur språkförändring går till. I det första steget samtalar talare av två varieteter (se även Giles 1973, Coupland 1980, 1984, Trudgill 1986). I ett sådant samtal är det enligt Auer och Hinskens mest sannolikt att den mer dialektala talaren anpassar sig till den mer standardspråkliga (Auer & Hinskens 1996, 2004). Nilsson (2015b) har dock konstaterat att det inte nödvändigtvis måste vara så, utan att en mer standardspråklig person också av olika skäl kan anpassa sig till en dialektal samtalspartner.

I Auer och Hinskens nästa steg tar den dialektala talaren med sig den nya språkformen in i nästa samtal, och börjar använda den i interaktion med individer som inte själva använder det nya draget. Att det här steget ska äga rum är mer sannolikt om en talare utsätts för det nya språkdraget ofta. För att det tredje steget ska uppnås, det som innebär språkförändring på längre sikt och i större omfattning, krävs det att ett stort antal invånare i ett språksamhälle anammar

den nya språkformen och införlivar den i sin varietet. Den här modellen tar emellertid individens anammande av nya språkdrag som given och fångar inte den individuella motivationen till att språk förändras. I den här studien vill vi visa hur enskilda individer också förhåller sig till dialekt å den ena sidan och platsen där dialekten talas å den andra.

Själva förändringen kan resultera i en rad olika språkliga scenarier. Ett av de vanligaste, och mest beskrivna åtminstone för europeiska förhållanden, är utjämning mot en nationell eller regional standardvarietet. Ett par stora forskningsprojekt har behandlat standardisering i Europa (se till exempel studierna i Kristiansen & Coupland 2011, samt Kristiansen & Grondelaers 2013) och utjämning har också rapporterats från bland annat Danmark (Pedersen 2005, Gregersen & Kristiansen 2015), Norge (Sandøy 2015a), Nederländerna, Tyskland, Spanien, Polen, England, Grekland och Ryssland (Auer 2005). Även svenska studier har kunnat konstatera sådan utjämning (se t.ex. Thelander 1979, Sundgren 2002, Nilsson 2009, 2017, Svahn & Nilsson 2014).

Samtidigt rapporterar en rad forskare att vissa områden är betydligt mer stabila (se t.ex. Sundgren 2002, Ivars 2003, Sandøy 2004, 2015b, Friðriksson 2008, liksom Nilsson 2015a som behandlar just stabilitet i Torsby). Anledningen till att en del dialekter är mer resistent än andra mot standardpåverkan kan vara språkpolitisk, men en starkt bidragande orsak till detta förhållande torde vara vilken uppfattning talarna av en dialekt har om den egna varieteten, om platsen där den talas, liksom hur lokalförankrade olika individer är (se t.ex. Røyneland 2005 och Friðriksson 2008). I denna studie belyser vi dessa aspekter ytterligare.

Sociolingvisten Barbara Johnstone har också visat att bruket av dialekt indexerar lokalidentitet och plats (se t.ex. Johnstone m.fl. 2006, Johnstone & Kielsing 2008, Johnstone 2009, 2014). Försöket att förklara stabilitet och förändring kan alltså få god hjälp av kulturanalytiska modeller om hur lokalidentitet skapas och upprätthålls i relation till plats. Några för oss centrala studier inom dessa områden beskrivs i följande avsnitt.

2 Identitet och plats

Inom forskning som berör plats och identitet brukar det antas att det finns ett samband mellan platser och de människor som befolkar dessa platser. Sociologen Stephanie Taylor (2012 s.13) framhåller att »*where someone is born has a*

special importance for identity» – till exempel registreras och noteras födelseort i arkiv och passhandlingar. Det i sin tur skulle kunna innebära att personers identitet tillskrivs dem av deras födelseort, vilket i förlängningen ger dem rätten att göra anspråk på den platsen som »hemma» (s. 51, se även Löfgren 1996).

Etnologen Owe Ronström (2016 s. 22) påpekar att utgångspunkten för »den moderna epokens mystiska geografi» är att speciella platser skapar speciella människor med en viss slags livsform. Med andra ord är identitet och plats nära sammanlänkade. Ett sätt att uttrycka en sådan koppling är genom att tala dialekt, och vi kommer att diskutera grad av dialektalitet med utgångspunkten att identitet och plats står i ständig växelverkan.

Ett begrepp som är viktigt för oss i våra försök att förklara skillnader i dialektförändringsprocesser som sammanfattar länken mellan plats och identitet är *belongingness*, som vi här har översatt med *tillhörandehet*. Begreppet kommer ursprungligen från psykologin (Baumeister & Leary 1995) och innebär det tillstånd eller den känsla där en individ är en betydande del av något. Individen upplever alltså stark tillhörighet och identifierar sig med en viss socialgrupp, familj, förfäder eller en speciell region (Prins 2006 s. 288), eller med andra ord känner sig som en del av in-gruppen (Tajfel & Turner 1979). Att tala dialekt skapar en länk mellan människor och platser – eller som Taylor (2012 s. 22) uttrycker det »a sense of belonging and an identity as a person of that place». Dialekten kan alltså skapa, upprätthålla och visa upp tillhörandehet (s. 117).

Platser i sig får bland annat sin identitet av de personer som befolkar dem, men också från vad människor tycker om platsen. Det gäller både personer som bor på platsen och de som inte gör det (Taylor 2012 s. 64, se även Prins 2006). Attityden till den egna hemorten, och andra orter runt omkring, är alltså en central del i förståelsen av hur dialekttalare konstruerar sin lokalidentitet (Taylor 2012 s. 25).

När vi i den här artikeln talar om *identitet* menar vi, i enlighet med Törrönen (2013), att identitet, eller identiteter, är föränderliga konstruktioner som får tillfällig stabilitet och betydelse i konkreta situationer (s. 80, se även Nylund Skog 2012, 2018a). Vi vill här rikta uppmärksamheten mot sådana situationer och mot hur individens identiteter uppstår i en dialektisk växelverkan med andras och egna uppfattningar (Brubacker & Cooper 2000 s. 15–16). I den här artikeln har vi valt att inte ytterligare resonera och problematisera de båda begreppen plats och identitet (men se Nylund Skog 2012). Istället tar vi fasta på den process som länkar de båda, nämligen det vi valt att kalla tillhörandehet.

Här undersöker vi således hur informanterna konstruerar sig som lokala eller regionala genom hur de talar om och förhåller sig till den egna orten, den egna dialekten och andras dialekter, liksom deras flyttbenägenhet och deras inställning till dialektförändring. Vi kopplar också detta till dialektbruket och dialektförändringen i Torsby och Edsbyn.

3 Platserna och informanterna

Materialet för denna studie har samlats in inom projektet Svenska dialekter i förändring.¹ Projektets huvudsyfte var att jämföra dialektförändringsprocesser på två orter som demografiskt är mycket lika varandra: Torsby i norra Värmland och Edsbyn i sydvästra Hälsningsland. Både Torsby och Edsbyn har ungefär 4 000 invånare och ligger en bit från större orter. Från Torsby är det ungefär tio mil till Karlstad och från Edsbyn är det tre och en halv mil till Bollnäs och ca sju mil till Söderhamn. En del pendlar dagligen från Sunne till Torsby, och viss utpendling sker till Karlstad. Något fler pendlar från Edsbyn än till, framförallt till och från Bollnäs. I både Torsby och Edsbyn är det möjligt att leva ett helt liv utan att resa till andra orter speciellt ofta – det finns skolor, arbetstillfällen, sjukvård och dagligvaruaffärer.

Vad beträffar skillnader och likheter mellan Edsbyn och Torsby idag utmärker sig Edsbyn bl.a. genom att många invånare tillhör något kyrkligt samfund och deltar i ett livaktigt föreningsliv (Götlind m.fl. 2003). Detta har troligtvis medfört många kontakter mellan Edsbybor och personer från andra delar av Sverige. Vi återkommer i slutdiskussionen till vad det kan innebära för dialekt-situationen.

Vår studie baseras dels på nya inspelningar, dels på äldre inspelningar. De nya inspelningarna gjordes i Torsby 2011 och i Edsbyn 2013. Allt material insamlades i ett sociolingvistiskt syfte, och intervjuerna gjordes med utgångspunkten att få informanterna att tala så avslappnat och mycket som möjligt, och därmed styrdes inte samtalen enligt en förutbestämd agenda. Istället var målet för intervjuaren att vara lyhörd för vad informanterna ville berätta och uppmuntra samtalen i den riktningen. Det innebär för den här studiens del att en del frågor som varit kulturanalytiskt relevanta aldrig ställdes, och kulturanalysen baseras alltså på vad informanterna valde att berätta. Ut-

¹ Projektet pågick mellan 2011 och 2016 och finansierades av Svenska Akademien med stöd av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse (KAW 2009.0296) samt Vetenskapsrådet.

över intervjuerna fyllde också informanterna i en omfattande enkät som efterfrågade deras sociala bakgrund, mobilitet, livsstilsval och attityder till den egna och andras dialekter.

I denna studie undersöker vi samtal mellan en intervjuare och en till tre informanter. Sammanlagt har vi analyserat sex ungdomar, tre respektive fyra unga vuxna, fyra äldre vuxna och fyra extra dialektala vuxna från båda orter. Inom ramen för projektet spelades många fler informanter än så in, och här får dessa utvalda informanter representera hur det kan låta i dagens Edsbyn och Torsby i den meningen att såväl de minst dialektala som de mest dialektala är inkluderade i urvalet.

De nyinspelade informanternas tal har jämförts med inspelningar från 1940-talet. Från Edsbyn har tre informanter inspelade 1941 analyserats, och från Torsby tre informanter inspelade 1946. Samtliga är födda mellan 1872 och 1889. Informanter inspelade vid den här tiden var i allmänhet rekryterade på basis av bofasthet och grad av dialektalitet; önskemålet var helt enkelt att dokumentera ett äldre språkssystem, och därför söktes ofta isolerade och mycket dialektala personer upp (Bockgård & Nilsson 2011). Eftersom projektet ville jämföra hur dialekten på 2010-talet låter jämfört med den som talades på respektive ort på 1940-talet, inkluderades alltså informanter utvalda på samma sätt som de informanter som rekryterades för 70 år sedan. En översikt av studiens informanter redovisas i tabell 1.

Tabell 1. Studiens informanter.

Informantgrupp	Edsbyn	Torsby
Ungdomar (grupp 1)	6	6
Yngre vuxna (grupp 2)	3	4
Äldre vuxna (grupp 3)	4	4
Dialektala informanter 2010-tal (grupp 4)	4	4
Dialektala informanter 1940-tal (grupp 0)	3	3
TOTALT	20	21

Dialekterna i både Edsby- och Torsbyområdet är mycket välbeskrivna (se t.ex. Noreen 1877, 1878, Kallstenius 1927, Broberg 1973 och Lindén 1977). Många dialektbeskrivningar framhåller just den aktuella dialekten som extra intressant och speciell, och särskilt har det värmländska dialektområdet ofta beskrivits som komplext, inte minst på grund av närheten till Norge. Det område (Fryksdalen) Torsby ligger i är emellertid ansett som relativt homogent på grund av naturliga och topografiska hinder (Broberg 1973).

I denna studie talar vi oftast om Torsbydialekt och Edsbydialekt. Dessa benämningar använder vi som samlingstermer för de olika traditionella dialekter

som talas i och runt respektive ort – i Torsbyområdet omtalas av informanterna exempelvis fryksdalska, övre fryksdalsmål, metbäcksmål och östmarksdialekt och i Edsbyområdet ovanåkersmål och alftamål. Traditionellt har det säkert funnits flera skillnader mellan de olika lokala varieteterna, inte minst på lexikal nivå, men i det nyinspelade materialet är sådana skillnader mycket små.

4 Genomförande av språklig analys och kulturanalys

I avsnitt 4.1 beskriver vi hur vi har genomfört den språkliga analysen och i avsnitt 4.2 beskriver vi kulturanalysen.

4.1 Språklig analys

I denna artikel diskuterar vi två distinkta uppsättningar av språkliga variabler: för det första *dialektvariabler* (vilka kan realiseras som en dialektvariant eller en standardvariant) och för det andra *nya variabler* (vilka kan realiseras som en ny variant eller en standardvariant). Dialektvariablerna realiseras inte med en ny variant eller vice versa i vårt material.

Här är det på sin plats att påpeka att standard är ett problematiskt koncept som snarast är en abstrakt tanke, eller ett ideal, som knappast förekommer i verklig interaktion mer än möjligen i vissa mediala sammanhang (Thelander 1996, Teleman 2003, Magnusson Petzell & Nilsson 2015). Standardsvenska kan beskrivas som motsatsen till dialekter och sociolekter och avslöjar alltså inte en talares geografiska eller sociala bakgrund (Teleman 2003, Josephson 2004). När vi här talar om *standardvarianter* menar vi alltså språkdrag som inte är geografiskt utmärkande och som inte heller kan räknas som nya varianter.

Även konceptet *dialekt* är problematiskt (se t.ex. Svahn 2003 och även Svahn & Nilsson 2014 för mer ingående diskussioner av detta), och olika forskare inkluderar språkdrag på olika nivåer i begreppet. Här avser vi med *dialektvarianter* språkdrag som är geografiskt avgränsade, men som också kan förekomma i en större region (se även Auer 2005). Vi inkluderar emellertid inte urbana drag (jfr Auer 2005 s. 7) i de dialektvarianter vi undersöker här, eftersom det för oss är viktigt att särskilja urbana och andra nya språkdrag från dialektala drag. Därför talar vi om dem som *nya varianter*, dvs. språkdrag som inte

tidigare dokumenterats i de aktuella dialektområdena och inte heller förekommer i inspelningarna från mitten av 1900-talet. Sådana nya varianter kan vara drag som signalerar urbanitet och modernitet, i det här fallet ett frikativt *i*-uttal av /ej/ (ungefär [i:j], så att ord som *hej* och *säger* uttalas *hij* och *sijer*) samt frikativt /r/, liksom i Torsby potentiellt frikativt långt /i/ och /y/ (se även Svahn & Nilsson 2014).² Det kan också vara förändringar i uttal som tycks vara en del av en pågående förändring i svenskans vokalsystem, så att *ä* och *ö* får ett öppnare uttal (motsvarande [æ:] och [œ:]) och kort *ö* uttalas [ø] (Leinonen 2010a, 2010b, Wenner 2010).

Givetvis har både dialekter och standardvarieteter världen över ständigt stått i förändring, med stor inter- och intraindividuell variation som följd (se t.ex. Coupland 2009, Pedersen 2009 liksom Kristiansen & Coupland 2011 och bi-dragen däri). I den här studien låter vi den varietet som talas av informanterna inspelade under mitten av 1900-talet representera den lokala varieteten vid det tillfället, och de nyinspelade informanternas tal får representera hur det kan låta på 2010-talet. Vi försöker förklara varför förändring gått till på olika sätt, snarare än att i detalj redovisa varje informants språkbruk.

Valet av dialektvariabler har genererats utifrån materialet, och samtliga studerade variabler förekommer i inspelningarna. De nya variablerna valdes utifrån tidigare studier om förändringar och novationer i svenskan (se t.ex. Bruce 2010, Leinonen 2010a, 2010b, Wenner 2010, Svahn & Nilsson 2014, Öqvist under arbete). De flesta variabler är fonologiska eller morfologiska, men några syntaktiska och lexikala variabler, liksom en prosodisk variabel, analyserades också, vilket framgår av tabell 2.

Tabell 2. De undersökta dialektvariablerna.

Variabler	Edsbyn	Torsby
Fonologiska	26	22
Morfologiska	14	23
Syntaktiska	6	2
Lexikala	1	7
Prosodiska	1	0
TOTALT	48	54

Som framgår av tabell 2 har alltså 48 dialektvariabler undersökts i Edsbyn och 54 i Torsby. Därtill har sju nya variabler undersökts i Torsby, och fem i Edsbyn. Genom att analysera en så stor mängd variabler går det att överblicka hur

² I Edsbyn är situationen mer komplex eftersom dessa varianter också ingått i den traditionella dialekten. Detta behandlas i Nilsson, Leinonen & Wenner u.u.

dialektsystemet förändrats under 70 år: Vad finns kvar, vad försvinner och vad ersätts den traditionella dialekten med?

De studerade variablerna har excerperats ur samtliga informanternas tal. Därefter har det noterats hur dessa variabler realiserats. På så vis får man en bild av varje informants individuella språkliga repertoar (som den realiserats vid inspelningstillfället; den kan givetvis skifta beroende på kontext och samtalspartner). De här individuella språkliga repertoarerna får representera ett utsnitt ur dialekten som den talades på 1940-talet respektive på 2010-talet, och här visar vi hur dialekten, liksom bruket av nya varianter, varierar mellan olika åldersgrupper liksom mellan olika tidpunkter. Vi fokuserar inte på intra-individuell variation i denna studie, men kan konstatera att det finns en direkt korrelation mellan att realisera ett stort antal dialektvariabler som dialektvarianten och frekvens, med andra ord så är de talare som använder en stor del av det traditionella dialektsystemet också mer konsekventa i att realisera dessa som dialektvarianten.

4.2 Kulturanalys

Som vi framhöll inledningsvis är plats och identitet sammanbundna. Vi påpekade också att det råder ett dialektiskt förhållande mellan plats och identitet så tillvida att vi människor kan skapa identitet med utgångspunkt i platser, samtidigt som platser också får identitet genom de människor som befolkar dem. Vi framhöll också att ett utbrett antagande handlar om att vi naturligt hör hemma på en plats genom att vara födda på den. I denna artikel är det dock en viktigare utgångspunkt att vi människor aktivt kan sträva efter en viss identitet kopplad till en plats. Likaså kan vi vilja ta avstånd ifrån identiteter. Båda dessa aktiviteter kan bland annat ske med hjälp av klädstil, yrkesval, rörelsemönster och tal, med andra ord genom kulturella praktiker (Nylund Skog 2018b). I artikeln tar vi fasta på några aspekter av sådana praktiker och gör en kulturanalys av dessa.

I svenska sammanhang är det framförallt etnologerna Billy Ehn och Orvar Löfgren som förknippas med kulturanalysen (se 1982, 2001 och 2007). Boken *Kulturanalys* har sedan den första gången trycktes 1982 reviderats och uppdaterats i flera omgångar. I den reviderade utgåvan med titeln *Kulturanalysen* från 2001 skriver författarna att kulturanalysen inriktas på känsla och handling, liksom språk och tänkande. Avsikten är att undersöka ett fenomen ur olika perspektiv, att söka sammanhang och nyckelsymboler samt att fästa blicken på

det som tas för givet och inte ifrågasätts (s. 14). Kulturanalysen inbegriper med Ehn & Löfgrens terminologi bland annat perspektivering och kontrastering. *Perspektivering* handlar om att skapa distans för att få fatt på det invanda och självklara, att göra jämförelser eller att tänka i liknelser, medan *kontrastering* handlar om att ta fasta på motsatspar (s. 155 ff.). Inspirerade av dessa analytiska sätt att nalkas ett fält har vi med utgångspunkt i informanternas utsagor bland annat frågat oss vem som kvalificerar sig som Torsby- respektive Edsbybo och vem som inte gör det, vad som utgör motsatsen till dialekt, samt vilka teman, symboler, ord och ordkombinationer som är återkommande. Vi har inriktat kulturanalysen på fyra huvudfrågor: beskrivningen av dialekten som regional eller lokal, attityden till den egna dialekten och andras dialekter, attityden till dialektförändring samt informanternas flyttbenägenhet.

5 Analys och resultat

I det här avsnittet presenteras våra analyser och resultat. I 5.1 redovisar vi den språkliga analysen och resultaten och i 5.2 kulturanalysen.

5.1 Dialekt och novation i Torsby och Edsbyn

I figur 1 och 2 redovisas Edsby- respektive Torsbyinformanternas realisering av de undersökta dialektvariablerna på respektive ort.³ Varje stapel representerar en enskild informants språkbruk, och under stapeln anges vilken grupp informanten tillhör liksom ett särskiljande nummer inom gruppen (så t.ex. informant 3:2 tillhör grupp 3, äldre vuxna, och har fått det individuella numret 2 i den gruppen). Den del av stapeln som markeras som dialektvariant (D) innebär att informanten realiserar så många dialektvariabler som dialektvarianten vid något tillfälle i inspelningen (men i allmänhet också någon gång som standardvarianten). Den del av stapeln som markerats som standardvariant (S) innebär att informanten realiserar så många dialektvariabler enbart som standardvarianten i inspelningen. En del informanter saknar belägg på några variabler, vilket i förekommande fall markeras överst på stapeln.

³ På Institutet för språk och folkminnets hemsida finns ljudexempel från representanter för de olika grupperna i Edsbyn och Torsby.

Figur 1. Edsbyinformanternas realisering av dialektvariabler som dialektvariant (D) eller standardvariant (S).

Figur 2. Torsbyinformanternas realisering av dialektvariabler som dialektvariant (D) eller standardvariant (S).

Av diagrammen i figur 1 och 2 kan flera resultat utläsas. I Edsbyn realiserar samtliga nyinspelade informanter dialektvariablerna som standardvarianten i större utsträckning än dialektvarianten. I Torsby är situationen omvänd – merparten av informanterna realiserar de flesta dialektvariablerna som dialekt-

varianten, åtminstone någon gång i inspelningen. Edsbyinformaterna är alltså betydligt mer utjämnade mot standard än vad Torsbyinformaterna är. Utjämningsprocessen verkar dessutom ha startat tidigare i Edsbyn än i Torsby; till höger i respektive diagram redovisas 1940-talsinformaternas språkbruk. Här framkommer alltså att de informanter som spelades in i Torsby på 1940-talet är betydligt mer dialektala än de som spelades in i Edsbyn vid samma tid om man kvantitativt ser till realiseringen av dialektvariabler som dialekt- eller standard-variant.

I tabell 3 jämför vi spannet av antalet använda dialektdrag i de olika grupperna. Notera att antalet undersökta dialektvariabler är något fler i Torsby, varför också procent anges för att underlätta jämförelsen mellan de två orterna.

Tabell 3. Spannet av antalet dialektdrag i respektive grupp i Edsbyn och Torsby.

Informantgrupp	Antal drag	
	Edsbyn (totalt 48)	Torsby (totalt 54)
Ungdomar (grupp 1)	5–16 (10–33 %)	13–38 (24–70 %)
Yngre vuxna (grupp 2)	13–20 (27–41 %)	34–45 (63–83 %)
Äldre vuxna (grupp 3)	7–12 (14–25 %)	26–36 (48–66 %)
Dialektala informanter 2010-tal (grupp 4)	15–24 (31–50 %)	46–50 (85–92 %)
Dialektala informanter 1940-tal (grupp 0)	30–31 (62–64 %)	41–52 (76–96 %)

Som framkommer av tabellen (liksom i figur 1 ovan) är de informanter som är inspelade på 1940-talet de mest dialektala i Edsbyn, de realiserar mellan 30 och 31 av 48 dialektvariabler som dialektvarianten, vilket kan jämföras med grupp 4 som valdes enligt samma principer om än 70 år senare. De dialektala informanterna inspelade i Edsbyn 2013 använder mellan 15 och 24 dialektdrag och är alltså inte lika dialektala som informanterna inspelade på 1940-talet, även om den mest dialektala 2011 inte har så mycket färre drag än den minst dialektala 1941. I Torsby ser det annorlunda ut – trots att de informanter som spelades in 1946 är så pass dialektala är motsvarande grupp inspelade 2011 lika dialektala. I Torsby är dessutom samtliga grupper dialektala, vilket framgår inte minst i jämförelsen med Edsbyinformaterna. I Edsbyn realiserar ungdomarna 10–44 % av dialektvariablerna någon gång som dialektvarianten, medan så många som mellan 24 och 70 % gör det i Torsby. På båda orter är gruppen yngre vuxna betydligt mer dialektal än äldre vuxna: I Edsbyn använder de yngre vuxna mellan 27 och 41 % av de undersökta dialektdragen medan de äldre endast använder mellan 14 och 25 %. I det betydligt mer dialektala

Torsby använder de yngre vuxna hela 63–83 % av de studerade dialektdragen, och de äldre vuxna använder något mindre: 48–66 %.

I tabell 4 redovisas även hur stor del av antalet undersökta dialektdrag som används av någon informant i respektive grupp – det vill säga hur stor del av dialektsystemet som används av varje grupp. Som framgår av tabellen använder 1940-talsinformanterna inte samtliga undersökta dialektdrag. En orsak kan vara att dessa inspelningar är kortare än de som är gjorda i nutid, och att de inte har belägg på vissa drag kan bero på att belägg på variabeln saknas, eller att just dessa informanter inte använde dragen. De »saknade» dragen finns emellertid beskrivna i äldre litteratur, så resultatet ska inte förstås som att ett dialektdrag tillkommit till exempel i Torsby där 1940-talsinformanterna använder 53 av 54 och de dialektala 2010-talsinformanterna samtliga 54.

Tabell 4. Antalet undersökta dialektdrag som återfinns i varje grupp i Edsbyn och Torsby.

Informantgrupp	Antal drag			
	Edsbyn (totalt 48)		Torsby (totalt 54)	
	Antal	%	Antal	%
Ungdomar (grupp 1)	23	48	45	83
Yngre vuxna (grupp 2)	25	52	52	96
Äldre vuxna (grupp 3)	19	39	45	83
Dialektala informanter 2010-tal (grupp 4)	32	66	54	100
Dialektala informanter 1940-tal (grupp 0)	45	94	53	98

Som framkommer av tabell 4 användes i början av 2010-talet en betydligt större del av det traditionella dialektsystemet i Torsby än i Edsbyn. I Torsby återfinns 83 % av de studerade dialektdragen hos ungdomar och äldre vuxna: 96 % hos unga vuxna och hela 100 % hos de dialektala informanterna. Alla informanter i Torsby använder en rad götamålsdrag liksom apokopering av verb i preteritum och infinitiv (t.ex. *kall* för 'kallade/kalla'), substantiv (*gubb* 'gubbe' och vid trestaviga substantiv ändelseförsvagning som i *lärer* 'lärare'), och en del adjektiv och adverb (*myck* 'mycket', *ill* 'illa' och *bar* 'bara'). Det som förekommer mer sällan i inspelningarna från 2011 är sådana drag som används sporadiskt också i inspelningarna från 1946. Dessutom tycks de användas mindre och mindre av varje generation. Ett exempel på det är bruket av uvulart *r* ([R]) som används i samtliga för götamålet typiska positioner: initialt (*Räv*), då det inleder betonad stavelse (*beRätta*) liksom långt efter betonad vokal (*väRR*e) av de dialektala informanterna både 1941 och 2011. De vuxna informanterna inspelade 2011 använder endast uvulart *r* ini-

tialt och då det inleder betonad stavelse, men långt *r* efter betonad vokal uttalas aldrig uvulart. Ungdomarna, trots att de är anmärkningsvärt dialektala, använder inte uvulart *r* överhuvudtaget (se även Nilsson 2015a). Trots det måste Torsbydialekten betraktas som stabil, även om inte alla informanter använder samtliga studerade dialektdrag.

I Edsbyn har däremot en stor förändring skett. I inspelningarna från 1941 återfanns 45 av 48 (94 %) av de undersökta dialekt dragen, medan det i 2010-talsmaterialet från Edsbyn som helhet endast finns 35 (73 %) av dessa drag belagda. Den grupp som på egen hand använder flest av dialekt dragen är som förväntat de dialektala informanterna, och de andra grupperna gör alltså inte bruk av mellan 48 och 61 % av de traditionella dialektvarianterna. De flesta informanterna använder regionala norrländska drag (jfr Thelander 1979) som finns i många dialekter, t.ex. så kallat tjockt *l* ([ɫ], i fortsättningen betecknat med *L*), avsaknad av kongruens (*dom är fin*), *t*-bortfall i substantiv och verb i preteritum (*huse* respektive *kasta*), /sl/ uttalas [ʃɫ] (så att *sluta* uttalas *schLuta*), bortfall av vokal i obetonad stavelse (*litr*) samt *e*-ändelse i substantiv och verb (t.ex. *häster* och *kaster*). Därtill använder flera informanter ett frikativt, uvulart *r*-ljud som påminner om ett amerikanskt *r*-ljud ([ɹ]). Men en stor del av systemet tycks alltså ha om inte försvunnit så användas mycket marginellt. I inspelningarna från 2013 finns inte belägg på en rad av de dialekt drag som var vanliga 1941, till exempel så kallad norrländsk förmjukning där *g* och *k* framför främre vokaler uttalas med *j* eller *tj* (*väjen* 'vägen' respektive *styttjen* 'stycken'), avsaknad av stämton i konsonantförbindelserna *rt*, *rk* och *rp* som traditionellt uttalats med sje-ljud (*mösjt* 'mört', *masjnad* 'marknad'), *t*-förslag (*tschött* 'kött'), frikativt kort *i* och *y*, långt *a* uttalat som *ä* eller hårt *g* i konsonantförbindelserna *lg* och *rg* (*älg* uttals med *g* som i *god*). Dialektsystemet har alltså krympt i Edsbyn, och ersatts av standarddrag. Därtill tillkommer några nya drag i Edsbyn, som inte tidigare funnits beskrivna där. Ungdomarna i Edsbyn öppnar de långa vokalerna *ö* (så att *föl* har samma *ö*-kvalitet som standardsvenskans *för*, dvs. [œ:]) och, i synnerhet, *ä* (så att *häl* har samma *ä*-kvalitet som i standardsvenskans *här*, dvs. [æ:]). Dessutom uttalas /ej/ som [i:j]. I Edsbyn har för övrigt frikativt /i/ och /y/ varit traditionella dialekt drag, men de tycks vara i en process där de möjligen kan komma att omtolkas som urbana drag (Nilsson, Leinonen & Wenner u. u.). I Edsbymaterialet har enbart ungdomar belägg på dessa drag, liksom 1940-talsinformanterna som har både långa och korta frikativor i sitt tal.

I Torsby förekommer inga av dessa nya drag i någon av informantgrupperna. Tidigare forskning har visat att individer som använder nya drag också är rela-

tivt utjämnade, till exempel ungdomar i Västergötland (Svahn & Nilsson 2014). Torsbydialekten har ännu inte urbaniserats eller standardiserats i samma utsträckning som Edsbydialekten. Men det som är anmärkningsvärt är inte att Edsbydialekten utjämnats så pass mycket; det är snarast förväntat med tanke på vad andra studier av dialektförändring i Sverige kommit fram till. Snarare är det det dialektalt stabila Torsby som utmärker sig. I det följande försöker vi förklara vad det beror på att dialekten förändrats med så olika hastighet i Edsbyn och Torsby, trots att orterna har så många yttre likheter. Vi fokuserar särskilt på att förklara hur det kan komma sig att Torsbydialekten är så stabil.

5.2 Förhållningssätt till dialekten och platsen

För att försöka förstå varför dialektförändringsprocesserna ser så olika ut i Edsbyn och Torsby har vi undersökt intervjuerna och de skriftliga enkäterna med hjälp av kulturanalytiska redskap och med utgångspunkt i fyra teman: flyttbenägenhet och band till platsen (5.2.1), attityden till dialektförändring (5.2.2), attityden till den egna dialekten och andras dialekt (5.2.3), liksom informanternas beskrivning av dialekten som regional eller lokal (5.2.4).

5.2.1 Flyttbenägenhet och band till platsen

I enkäterna har informanterna fått uppge var de helst skulle vilja bo: på en mindre ort, på en större ort eller om de helst bor kvar där de bor. I både Edsbyn och Torsby vill de allra flesta bo kvar och de är också positiva till den lokala dialekten. De tre yngre informanter som vill flytta från Edsbyn tycker också de om den lokala dialekten, eller är åtminstone neutrala till den. I Torsby, däremot, är de tre unga informanter som uppger att de vill flytta därifrån dels negativa till den lokala dialekten, dels är deras dialekt tydligt utjämnad mot standardsvenska. Liknande mönster som det i Torsby fann också sociolingvisten Malene Monka (2015) i en studie av dialektförändring i Danmark. Det tycks med andra ord som om avlägsnandet från platsen är förknippat med en distansering från dialekten i Torsby, vilket alltså inte är fallet i Edsbyn. Som vi kommer att se i det följande verkar det också som om dialekt i Torsby är associerat med att stanna och vara förankrad i och rotad på en dialektal plats.

Informanterna är alltså i de flesta fall positiva till att bo kvar i Edsbyn respektive Torsby, men orsakerna till detta verkar skilja sig något åt. I Edsbyn

framhåller till exempel Sara (34 år) naturen och den höga levnadsstandarden som skäl att bo där. Hon påpekar också att ett hus som motsvarar det hon har i Edsbyn skulle kosta många miljoner i Stockholm.

Exempel 1. Att bo i Edsbyn.

S: nä men jag har jag har alltid trivts i (.) jag skulle inte vilja bo i stör- större (.) jag tycker liksom att det är (.) sen tycker jag det är skönt att komma ja men på en (...) ut liksom så tycker jag det är kul att ha den där pulsen men jag tycker liksom (.) nära naturen det är lugnt det är liksom man kan bo (.) vid sidan av och ha ett hus som skulle ha kostat (.) många miljoner i stockholm med ett läge som skulle ha varit mycket sämre i stockholm *skrattar*

I: m

S: så det är väl liksom såna grejer

I: m

S: och sen sen har det väl lite med att göra att jag träffade karln ganska tidigt som också (.) är här så annars (.) vem vet jag hade kanske sökt jobb nån annanstans och hamnat nån annanstans och trivts jättebra där

Sara tecknar i exemplet Edsbyn som en av flera möjliga och bra platser att leva på. Det gör även yngre informanter från Edsbyn, till exempel säger en 18-årig kvinna: »ja på gården trivs jag, det är jättefint vi har jättelång utsikt, vi ser ju över hela liksom hela sjölandskapet». Här poängteras utsikten som gör att Edsbyn framstår som en större och mer utbredd ort än vad den egentligen är. Platsen Edsbyns utseende står i fokus och dialekten eller människorna som bor på platsen nämns inte. En äldre man talar också om fördelarna med Edsbyns utbredning, men inte om den jättelånga utsikten utan om att det är som ett »enda stort kontaktnät allting». Då knyter han alltså Edsbyn till människor som bor på andra platser »över hela Sverige».

I Torsby verkar dialekten ha en mer framskjuten position i lokalkänslan. I följande exempel från Torsby diskuterar Lisa och Erik (17 år) Värmland, värm-länningar och värmländskan:

Exempel 2. Värmland.

L: värmland alltså värmland ska vara värmland (.) värmland är liksom något speciellt med dialekten och

I: ja

L: det är mysigt och alla liksom är (.) alltså det kan (.) alltså alla är nästan liksom som att värm-länningar är ett eget så här folkslag

E: ja (.) vad var det det var ju en (.) han skrev en dikt eller

ja han skrev dikter jag vet inte vem det var riktigt men han skrev värmland är inget (.) värmland är inte svenskt (.) och värmland är inte norskt (.) det är ett eget land (.) jag vet inte hur mycket bra det var i det men man ska vara stolt över det i alla fall

I utdragets första rader beskriver Lisa Värmland som »något speciellt med dialekten», det finns alltså enligt henne en direkt koppling mellan dialekten och platsen. Hon säger dessutom att värmlänningar är som ett eget folkslag, och Erik utvecklar detta med att Värmland är som ett eget land att vara stolt över. Här finns paralleller till historikern Benedict Andersons (2006) diskussion om hur nationer skapas och hålls samman av föreställda gemenskaper om att ett visst folk hör hemma på en viss plats.

Andra ungdomar från Torsby med omnejd framhåller också dialekten som det bästa med att bo där de bor, samt att platsen har en rad andra fördelar. En ung man säger exempelvis att han tycker att det »är så himla fint där jag bor», och en annan ung man påpekar att han tycker att »det är väldigt mycket trevligt folk» i Torsby.

I det sista citatet ser vi ett tydligt exempel på att en plats får sin karaktär (och i det här fallet attraktionskraft) genom de människor som bor där. Sammantaget ger också citaten från de unga informanterna från Torsby en bild av orten som en »himla fin» plats med ett eget mycket trevligt folk. På så vis gestaltas Torsby som en speciell plats medan Edsbyn beskrivs som en av flera fina platser. Som vi kommer att se förstärks denna bild av informanternas attityder till dialektförändring.

5.2.2 Attityder till dialektförändring

Av enkäterna framstår attityden till dialektförändring som relativt lika i Edsbyn och Torsby. På båda orter har ungefär hälften uppgett att det inte spelar någon roll, och andra hälften att det är synd. Vilka som uppgett vad skiljer sig emellertid åt. I Torsby är den halva informanter som är mest dialektal negativ till dialektförändring och det är endast yngre, mindre dialektala, personer som inte tycker att det spelar någon roll. I Edsbyn däremot finns inget samband mellan vare sig ålder eller grad av dialektalitet och inställningen till dialektförändring.

I Edsbyn tycks dialekten av många vara något som tillhör det förflutna, vilket får illustreras av följande exempel där två kvinnor, Majken och Alice, födda på 1920-talet i Alfta utanför Edsbyn samtalar med intervjuaren.

Exempel 3. Tala eller inte tala Alftamål.

- A: han (.) stod lik här uppe då för alltid var det det troliga
var där att det var alltid nåt (.) barn (.) här uppe då som
var döda (.) för mer (.) var (.) alla barnen på tjugoåtta år
- M: alle barena alla barnen
- I: m
- M: du prata inte [nått alftamål]
- A: [barena]
- A: nä *skrattar*
- M: du ska göra det nu du ser du
- A: det har man ju (.) försökt lagt ifrån sig *skattar*
- M: *skrattar*
- I: ja har ni försökt lägga ifrån er det
- A: ja
- I: ja
- A: alftamålet ja (.) ja för att man (.) mina (.) skolkompisar
och så (.) ee åtminstone flickor de åkte ju till stockholm
de och (.) fick jobb där och inte kunde de då prata alftamål

Exemplet inleds med att Alice berättar om barnadödlighet förr i tiden, och hon använder då den standardspråkliga formen *alla barnen*. Majken korrigerar Alice med den dialektala formen *alle barena* och påpekar också att Alice inte talar Alftamål. Majken tycks alltså ha förväntningar om att Alice ska tala Alftamål, eftersom hon bjudit in Alice till sitt hem för att intervjuaren ska få dokumentera den äldre dialekten. Alice besvarar detta med »det har man ju (.) försökt lagt ifrån sig», och positionerar alltså sig själv som modern i förhållande till den äldre dialekten. Hon förklarar också att hennes vänner (men inte hon själv tycks det som) flyttade till Stockholm och arbetade där, och att dialekten i dessa urbana sammanhang inte fungerade som uttrycksmedel, vilket också tycks ha påverkat hennes eget förhållningssätt till den traditionella dialekten.

Även andra informanter i Edsbyn ger exempel på situationer då de eller andra »försöker skärpa sig å prata fint» (kvinna, 49 år). En viktig skillnad som vi tolkar det gentemot situationen i Torsby är att det inte verkar vara speciellt markerat att välja att tala fint i Edsbyn, men att det i Torsby är något av nöd för att göra sig förstådd. En kvinna i 50-årsåldern påpekar att hon automatiskt förändrar sin dialekt när hon talar med personer som inte kommer från Torsby »för en tror ju inte att de ska förstå». Detsamma poängterar en jämnårig man som berättar att när han är ledare för jaktlaget så »förfinar» han sig automatiskt av »säkerhetsskäl» eftersom det inte är självklart att alla begriper.

Att låta bli att förfina sig kan också vara en strategi för att skapa tillhörande-
het och gruppidentitet. Johanna, en kvinna i 60-årsåldern, berättar om pojkar
som »springer på Torsby» och pratar dialekt »så det jämt dryper om det». Hon

tror att de tycker att det är »häftigt» och »roligt när inte alla förstår vad de säger».

I Torsby talar också en rad informanter om dialektförändringen som en förlust. Detta exemplifieras nedan, där den mycket dialektala Lars-Erik, som är född 1960 utanför Torsby, beklagar dialektförändringen.

Exempel 4. Tvätta ur dialekten.

L-E: det här gamla orden de försvinner mer och mer ut ur dialekten det blir en (.) en förfining med tv och all media och det här förfinar oss i dialekten (.) men det är synd (.) jättesynd tycker jag det är (.) att det ska bli men det tror jag är spelar ingen roll vilken dialekt du kommer till och så så tvättar de det ur den och förfinar och (.) det är som om du sköljer ut ur någonting och när det torkar sen så försvinner en del och det är inte så lätt att blöta upp en dialekt igen och och finna det här gamla

För Torsbyborna är med andra ord dialekten ingenting de kan lägga ifrån sig eller ta av sig som ett plagg. I citatet från Lars-Erik framstår istället dialekten som en viktig del av identiteten, som när den nöts bort och tvättas ur också är borta för alltid och omöjlig att plocka upp igen. Det blir svårt att finna den gamla när den en gång tvättats ur, säger Lars-Erik. Samtidigt som han alltså påpekar att dialekten i Torsby är gammal, har den ur ett kulturanalytiskt perspektiv aktualitet och ett identitetsskapande värde i nuet.

När det gäller informanterna från Torsby är inställningen till dialekten alltså annorlunda än för Edsbyborna. Visserligen betraktar även Edsbyborna dialekten som någonting gammalt, men som Alice gav uttryck för har man lagt dialekten bakom sig. Den tycks också möjlig att plocka upp och använda om man så skulle önska. Med andra ord tycks inte dialekten i Edsbyn ha samma genomgripande betydelse för identiteten som den verkar ha för Torsbyborna. Detta förstärks av informanternas attityder till den egna och andras dialekter som vi ska diskutera i följande avsnitt.

5.2.3 Den egna dialekten och andras dialekter

De flesta informanter på båda orter uppger att de är positivt inställda till den egna dialekten som svar på en direkt fråga. Torsbyborna uttrycker att de är stolta över sin dialekt och beskriver den ofta som *grov* (vilket inte nödvändigtvis verkar vara något negativt), och säger också att det låter »gött» (kvinna, 16 år). I exemplet nedan har ett medelålders par, Åke och Johanna, intervjuats och

sitter och fyller i den skriftliga enkäten tillsammans, vilket alltså också spelas in.

Exempel 5. Favoritdialekten.

Å: ja vilken av sveriges dialekter är din favorit (.) ((läser högt från enkätformuläret))

J: mmmmm

Å: men nok e de gött å kom hem och hör värmäländska när en varit bort och åkt

J: ja

Å: det tror ja allt

Här ser vi att dialekten förknippas med tillhörandehet och hemkänsla. I Torsby är det fler informanter än i Edsbyn som gör självskattningen att de talar mycket dialekt. Vi tolkar det som att de genom sin dialekt och kunskap om dialekten signalerar att de hör hemma i Torsby. I Torsby talar också flera informanter om den lokala dialekten i relation till »svenska», dvs. att den mer eller mindre utgör ett eget språk, eller i alla fall en varietet som avsevärt skiljer sig från standardsvenskan. Detta exemplifieras av utdraget nedan, där Anders som är 55 år berättar om sitt språkbruk och hur det skiftar både över tid och mellan olika situationer.

Exempel 6. Fryksdalska och svenska.

A: då kan en ju inte ge mig till att tala (.) fryksdalska (.) och (.) strir jag riktigt ordentligt så strir jag fort (.) och då blir det jämt omöjligt för någon någon utifrån till att förstå vad en säger (.) så jag växlar mer och mer och (.) men jag var ju väldigt hem(.) hemtrogen ända till (.) början på åttioalet (.) åttitaaL ska jag säga (.) gick jag på en folkhögskola (.) och då hade jag väldigt svårt att göra mig förstådd (.) för då var jag så inbiten (.) dialektalare (.) men (.) sen har jag ju (.) genom arbetet fått lov att (.) att lära mig till att tala svenska om man säger (.) och nu talar jag det allt mer och jag (.) jag märker (.) när jag talar vid hemfolk också

Som framkommer av utdraget är Anders mån om att tala den lokala dialekten på inspelningen så att den dokumenteras. Han gör en självreparation och växlar från det standardspråkliga *åttioalet* till det dialektala *åttitaaL*. Dialekten och »svenskan» praktiseras parallellt och utgör två aspekter av hans identitet i nuet. Under intervjun påpekar Anders vid återkommande tillfällen att han råkar tala för fint, och korregerar sig till att tala dialekt. Han vill alltså presen-

tera den dialektala Anders under intervjun, den person som hör hemma i Torsby. Inspelningstillfället erbjuder alltså, precis som vi såg i exemplet ovan, en möjlighet att visa upp dialekten och iscensätta den lokala identiteten. Notera också att Anders i citatet beskriver sig som hemtrogen och att det i Torsby finns ett *hemfolk*, alltså personer som genom sin dialekt naturligt hör hemma i Torsby.

Även Edsbyborna använder termen *hem* när de ska beskriva sin dialekt, men i deras fall länkas hem till trevlig och dialekten beskrivs som *hemtrevlig*, *mysig*, *nyanserad* och *charmig*. Det finns drag av infantilisering av dialekten i dessa beskrivningar och då är den inte heller att förstå som ett kulturellt kapital. Snarare tycks dialekten här fungera som en lugn norrländsk kontrast till den rörliga och globaliserade omvärlden, representerad av söder. Edsbyborna menar att nordliga dialekter är tryggare och pålitligare, och till exempel beskrivs skånskan av dem som *dryg* och norrländskan som *trygg*. Edsbyborna som grupp föredrar alltså norrländska men inte skånska och rikssvenska. Inte heller Torsbyborna tycker om skånska, men som svar på vilken deras favoritdialekt är får värmländskan och den lokala dialekten flest röster.

De flesta informanterna i Edsbyn bedömer att de själva talar en del dialekt. En man i 70-årsåldern, Harry, säger under intervjun: »vi pratar väl ganska mycket dialekt här uppe tycker jag». Harry talar emellertid själv inte speciellt mycket dialekt under intervjun; faktum är att han är en av de mest utjämnade informanter som projektet spelat in. Det kan mycket väl hända att han talar mer dialekt i andra situationer, men han gör det alltså inte alltid med en person som talar en mer standardnära varietet (i det här fallet intervjuaren). Det ger även exemplet nedan uttryck för. I exemplet påtalar Majken för sin make Eje att han inte talar den lokala dialekten fast det är det som ur hennes perspektiv är meningen med inspelningen.

Exempel 7. Alftamål.

M: ni pratar inte nåt alftamål här fast vi ska göra det nu

E: jo men hon får hon

M: han pratar det annars men inte nu

E: hon verkar så belåten ändå

Majken vänder sig därefter till intervjuaren och påpekar att Eje brukar tala Alftamål. Eje svarar Majken med att intervjuaren inte tycks ha några invändningar. Det kan vara värt att påpeka att intervjuaren inte hörde traditionellt Ovanåkersmål eller Alftamål en enda gång under fältarbetet, till skillnad från i Torsby där traditionell dialekt talades överallt och av många.

Här framgår alltså att Torsbyborna ger sin dialekt en större betydelse när det gäller frågor om tillhörande och hemkänsla än Edsbyborna. De är också kunnigare om sin och andra dialekter och betraktar dialekten som en betydelsefull del av att vara Torsbybo. I Edsbyn tycks dialekten vara av mindre betydelse. Den betraktas som ett av flera och valbara möjliga sätt att signalera tillhörande. Dessa tolkningar bekräftas när vi i det följande kommer att diskutera hur informanterna beskriver de platser där de lever.

5.2.4 Regional eller lokal

När Edsbyborna talar om sig själva, platsen de bor på och sin dialekt är det ofta i termer av större områden än Edsbyområdet. De refererar exempelvis till Hälsingland, norra Sverige och till Norrland. Samtidigt kan de använda mindre enheter för att skapa förankring och tillhörande. I exemplet nedan berättar ett äldre par, Britta och Olle, för intervjuaren att deras dotter inte bytt namn då hon gift sig, utan behållit familjens gårdsnamn.

Exempel 8. Gårdsnamn.

B: GÅRDSNAMN då så våran dotter hon hon bytte aldrig efternamn
 I: är det vanligt att man att man byter namn
 O: nä men att man tar gårdsnamn
 I: [[ja ja
 B: [[att man tar gårdens namn är väldigt vanligt
 I: ja
 B: både i hälsingland och i dalarna

I utdraget beskriver Britta hur dottern valde att inte byta bort gårdsnamnet när hon gifte sig. Vi har i vår undersökning inte uppgifter om huruvida dottern talar mycket dialekt eller ej, men troligt är att hon inte behöver göra det för att höra hemma i Edsbyn. Gårdsnamnet fungerar nämligen identitetsskapande och markerar tillhörande. Å andra sidan framgår i utdraget att praktiken att ta namn efter en gård är utbredd i både Hälsingland och närliggande Dalarna. Det här innebär att Brittans dotter av utomstående inte automatiskt kopplas till Edsbyn utan snarare till ett löst avgränsat område i norra Sverige. Med hjälp av gårdsnamnet kan alltså Brittans dotter framhålla olika nivåer av tillhörande i olika sammanhang och kanske även kontrollera hur hennes tillhörande beskrivs och vad den signalerar. Hur en dialekt uppfattas och tas emot av andra går däremot inte att kontrollera på samma sätt. Den kanske inte ens fungerar att göra sig begriplig med, vilket framkommer i citatet ovan där Johanna i Torsby påpekar att unga Torsbybor talar utpräglad dialekt i av-

sikt att vara »häftiga» och obegripliga. Ur ett kulturanalytiskt perspektiv är detta ett sätt för de unga männen att markera tillhörande och den egna gruppens gränser.

Även Torsbybor kan ge svepande beskrivningar av de områden eller platser de anser sig tillhöra. I ett tidigare exempel minns vi till exempel två ungdomar som reflekterade över Värmland och värmländska. Överlag beskriver dock Torsbyborna sin dialekt som något mycket lokalt, och specificerar och beskriver den i relation till andra lokala dialekter, snarare än i svepande uppdelningar i norr och söder. I exemplet nedan iscensätter Anders, som bor i Utterbyn strax utanför Torsby, på eget initiativ för intervjuaren hur olika lokalbefolkningen kan låta, trots att de bara bor några kilometer från varandra.

Exempel 9. Östmarking.

A: och (.) en östmarking det kan en allt höra än idag när det kommer en östmarking han talar ungefär såhär (.) och kommer en från metbäcken en by som ligger i östmarks socken då är det (.) då är det riktigt att de drar så

I intervjumaterialet från Torsby pratar informanterna ofta om sin egen och andras dialekt, och berättar för intervjuaren om olika ord och uttryck. Torsbyborna förhåller sig alltså till intervjusituationen som en möjlighet eller uppmaning att berätta om dialekten. Det förekommer inte mer än undantagsvis i materialet från Edsbyn, trots att ett par av de som intervjuats varit aktiva i studiecirklar om den lokala dialekten och också deltagit i att författa beskrivningar av dialekten. Eftersom samtliga informanter på båda orter på förhand hade fått information om att inspelningen gjordes i syfte att samla in och beforska den lokala dialekten och samma forskare genomförde samtliga intervjuer, torde inspelningssituationen och förutsättningarna vara relativt lika.

Sammanfattningsvis kan vi alltså konstatera att Torsbyborna kopplar samman sin dialekt med ett mindre geografiskt område än vad Edsbyborna gör. Som vi skrev tidigare och som framkommer i exemplet ovan har också Torsbyborna en klar uppfattning om sin dialekt och närliggande dialekter, något som Edsbyborna inte har i samma utsträckning. Som vi tolkar det är alltså att tala och behärska sin dialekt viktigare för Torsbyborna än för Edsbyborna. Att vara en »äkta» Torsbybo är att tala dialekt, för att kvalificera sig som Edsbybo tycks inte det krävas.

6 Att förklara språklig förändring och stabilitet

Vi har alltså kunnat konstatera att dialekten förändras i olika takt i Edsbyn och Torsby. I Edsbyn har utjämningen mot standard kommit mycket längre än i det språkligt betydligt mer stabila Torsby. I Edsbyn förekommer också nya drag, både ett sådant som kan klassas som urbant (/ej/ uttalat som frikativt /i/) och sådana som kan antas vara en del av pågående förändringar i svenskans vokalsystem (öppet uttal av långt *ä* och *ö*) men som troligen också sprids från urbana miljöer. Vi har också sett att Torsby- respektive Edsbyborna konstruerar sig olika i intervjuer och enkäter. Kulturanalysen ger vid handen att sätten som Edsbyborna och Torsbyborna visar tillhörandehet på skiljer sig åt: Edsbyborna framhåller naturen och det materiella kulturarvet som faktorer som gör deras plats speciell. Torsbyborna lyfter återkommande fram dialekten som en markör för tillhörandehet. Vår tolkning är att medan Edsbyborna ser dialekten som ett kulturarv och ett möjligt val i en större språklig repertoar, ser Torsbyborna dialekten som en del av den samtida kulturen.

I det här avsnittet knyter vi ihop de språkliga och kulturanalytiska resultaten och försöker förklara varför de olika processerna för språkförändring ser så olika ut i Edsbyn och Torsby. Enligt Auer och Hinskens (1996, 2004) modell för språkförändring, som vi beskrev inledningsvis, påverkar en standardtalare en dialekttalare, och dialekttalaren tar sedan med sig den nya formen och påverkar andra dialekttalare, eftersom talare tar efter varandra (se även Trudgill 1986, Giles m.fl. 1991, Hinskens 1998). Så torde det också ha gått till i Edsbyn och Torsby, eftersom den trend vi ser är utjämning mot standardsvenska. Alla informanter har givetvis kontakt med talare av andra varieteter i större eller mindre utsträckning. Däremot är det inte säkert att Torsbyborna utsätts för nya språkdrag lika frekvent som Edsbyborna eller är lika mottagliga.

Ur ett historiskt perspektiv har Edsbyn präglats av starka sociala nätverk, fri-religiösa samfund och ett aktivt föreningsliv (Götlind m.fl. 2003). Detta har lett till att Edsbyns invånare tidigt haft täta kontakter med personer från andra dialektområden och mer standardnära talare, vilket kan förklara varför utjämningsprocessen mot standard startat så tidigt i Edsbyn jämfört med Torsby och också kommit mycket längre.

Som framkom i avsnitt 5.1 är det emellertid inte Edsbyn som utmärker sig språkligt i ett större perspektiv; svenska dialekter har på många håll utjämnats mot standardsvenska i samma omfattning som i Edsbyn, eller till och med mer (se t.ex. Thelander 1979, Sundgren 2002, Nilsson 2009, 2017, Svahn & Nilsson 2014). Istället är det den dialektala stabiliteten i Torsby som är anmärknings-

värd, och det är således Torsby som behöver förklaras för att förstå skillnaden mellan Edsbyn och Torsby.

Torsbyborna, menar vi, förhåller sig också på ett annat sätt än Edsbyborna både till den egna orten och till dialekten. Av våra resultat framkom att Edsbyborna ser sig som en del av ett större norrländskt område, medan Torsbyborna främst ser sig som tillhöriga mycket lokalt. Det tycks alltså som om det finns ett samband mellan hur stor region man ser sig själv som en del av, eller med andra ord känner tillhörandehet med, och hur viktig dialekten är. I fallet Edsbyn och Torsby råder relationen att ju mindre region, desto viktigare är dialekten. Huruvida detta är ett mönster som stämmer även på andra språksamhällen får framtida forskning utvisa.

Taylor (2012 s. 22) påpekar att handlingen att tala dialekt skapar ett band mellan individen och platsen, och medför en känsla av tillhörandehet och lokalidentitet. Dialekten, menar hon, skapar, upprätthåller och utför tillhörandehet (s. 117). För att kunna upprätthålla tillhörandehet i Torsby verkar det utifrån våra resultat krävas just en viss grad av dialektalitet, och dialekten blir således ett sätt att uttrycka lokalidentitet (se även Nilsson & Wenner 2017).

Som vi skrev inledningsvis tänker vi oss att det inte bara är platsen som formar dialekten, det är också dialekten, och talet om dialekten, som formar en plats. Om en plats, som i det här fallet Torsby, återkommande omtalas som ett ställe där en viss dialekt talas kommer den orten kanske att konstrueras som dialektal. Ur ett sådant perspektiv har tillhörandehet egentligen inte med den fysiska platsen att göra, utan det handlar snarare om vad platsen symboliserar. Samma geografiska plats representerar på så vis olika historier och mening (Farahani 2007 s. 38, jfr Hall 2002 s. 242). För oss framstår därför också undersökningar av hur identitet och plats sammankopplas som centrala för att förstå varför dialekter förändras eller inte förändras.

Sammanfattningsvis menar vi att det krävs att individer känner tillhörandehet med den grupp eller identitet som förknippas med nya språkdrag för att en språklig varietet ska förändras (se t.ex. Niedzielski & Giles 1996). Vi menar också att individers och grupper uttryck för tillhörandehet med platsen där den aktuella dialekten talas är en viktig pusselbit i att förstå både dialektförändring och dialektal stabilitet. Sammantaget är alltså Edsbybornas och Torsbybornas förhållningssätt till dialekten och till platsen där den talas avgörande faktorer för att dialektförändringen har gått så olika snabbt i Edsbyn och Torsby.

Litteratur

- Anderson, Benedict, 2006 [1983]: *Imagined Communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
- Auer, Peter, 2005: Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations. I: N. Delbecque, J. van der Auwera & D. Geeraerts (red.): *Perspectives on Variation: Sociolinguistic, Historical, Comparative*. (Trends in Linguistics. Studies and Monographs 163.) Berlin: Walter de Gruyter. S. 7–42.
- Auer, Peter & Hinskens, Frans, 1996: The convergence and divergence of dialects in Europe. New and not so new developments in an old area. I: *Sociolinguistica* 10. S. 1–30.
- Auer, Peter & Hinskens, Frans, 2004: The role of interpersonal accommodation in a theory of language change. I: P. Auer, F. Hinskens & P. Kerswill (red.): *Dialect change: Convergence and divergence in European languages*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 335–357.
- Baumeister, Roy F. & Leary, Mark R., 1995: The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. I: *Psychological bulletin* 117(3). S. 497–529.
- Bockgård, Gustav & Nilsson, Jenny, 2011: Dialektologi möter interaktionsforskning. En introduktion till interaktionell dialektologi. I: G. Bockgård & J. Nilsson (red.): *Interaktionell dialektologi*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen. S. 7–50.
- Broberg, Richard, 1973: *Språk- och kulturgränser i Värmland. En översikt och några synpunkter*. Svenska landsmål och svenskt folkliv B:67. (Också utgiven under egen titel i Uppsala 2001.)
- Brubaker, Rogers & Cooper, Frederick, 2000: Beyond "Identity". I: *Theory & Society* 29. S. 1–47.
- Bruce, Gösta, 2010: *Vår fonetiska geografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Coupland, Nikolas, 1980: Style-shifting in a Cardiff work-setting. I: *Language in Society* 9(1). S. 1–12.
- Coupland, Nikolas, 1984: Accommodation at work: Some phonological data and their implications. I: *International Journal of the Sociology of Language* 46. S. 49–70.
- Coupland, Nikolas, 2009: Dialects, standard and social change. I: M. Maegaard, F. Gregersen, P. Quist & J. Normann Jørgensen (red.): *Language attitudes, standardization and language change*. Oslo: Novus. S. 27–49.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar, 1982: *Kulturanalys: Ett etnologiskt perspektiv*. Stockholm: Liber förlag.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar, 2001: *Kulturanalyser*. Lund: Gleerups.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar, 2007: *När ingenting särskilt händer: Nya kulturanalyser*. Eslöv: Brutus Östling bokförlag Symposium.
- Friðriksson, Finnur, 2008: *Language change vs. stability in conservative language communities: A case study of Icelandic*. Göteborg: Institutionen för lingvistik.

- Giles, Howard, 1973: Accent mobility: A model and some data. I: *Anthropological linguistics* 15(2). S. 87–105.
- Giles, Howard, Coupland, Nikolas & Coupland, Justine, 1991: Accommodation theory: Communication, context, and consequence. I: H. Giles, J. Coupland & N. Coupland (red.): *Contexts of Accommodation*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 1–68.
- Gregersen, Frans & Kristiansen, Tore, 2015: Inledning. Sprogforandring i virkelig tid. I: F. Gregersen & T. Kristiansen (red.): *Hvad ved vi nu? Efter ti års forskning i dansk talesprog*. København: Sprogforandringscentret. S. 9–44.
- Götlind, Anna, Bergström, Eva & Haraldsson, Kjell, 2003: Eldsjälar, nätverk och lokal gemenskap: studier kring föreningsliv och företagande i Mora, Leksand, Edsbyn och Östervåla. Falun: Dalarnas forskningsråd.
- Hall, Stuart, 2002: Kulturell identitet och diaspora. I: C. Eriksson, M. Baaz & H. Thörn (red.): *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa. S. 231–244.
- Hinskens, Frans, 1998: Dialect levelling: a two-dimensional process. I: *Folia linguistica* 32(1–2). S. 35–52.
- Ivars, Ann-Marie, 2003: Lokalt och regionalt i svenskan i Finland. Tendenser i språkutvecklingen i norr och söder. I: G. Akselberg, A. Marit Bødal & H. Sandøy (red.): *Nordisk dialektologi*. Oslo: Novus. S. 51–81.
- Johnstone, Barbara, 2009: Pittsburghese shirts: commodification and the enregisterment of an urban dialect. I: *American Speech* 84(2). S. 157–175.
- Johnstone, Barbara, 2014: “100% Authentic Pittsburgh”: Sociolinguistic authenticity and the linguistics of particularity. I: V. Lacoste, J. Leimgruber & T. Breyer (red.): *Indexing Authenticity: Sociolinguistic Perspectives*. (Linguae & litterae 39.) Berlin, München, Boston: DeGruyter. S. 97–112.
- Johnstone, Barbara, Andrus, Jennifer & Danielson, Andrew E., 2006: Mobility, Indexicality, and the Enregisterment of ‘Pittsburghese’. I: *Journal of English Linguistics* 34(2). S. 77–104.
- Johnstone, Barbara & Kiesling, Scott F., 2008: Indexicality and experience: Exploring the meanings of /aw/-monophthongization in Pittsburgh. I: *Journal of Sociolinguistics* 12(1). S. 5–33.
- Josephson, Olle, 2004: Ju. Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och andra språk i Sverige. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Kallstenius, Gottfrid, 1927: Översikt av Värmlands svenska dialekter. *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 21(2).
- Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.), 2011: *Standard languages and language standards in a changing Europe*. Oslo: Novus.
- Kristiansen, Tore & Grondelaers, Stefan A. (red.), 2013: *Language (De)standardisation in Late Modern Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus.
- Leinonen, Therese, 2010a: An Acoustic Analysis of Vowel Pronunciation in Swedish Dialects. (GRODIL 83.) Groningen: Rijksuniversiteit.
- Leinonen, Therese, 2010b: Vokaluttal i svenska dialekter. I: *Språkbruk* 2010(3). S. 10–15.
- Lindén, Petrus, 1977: Ord och uttryck i ovanåkersmålet. Ovanåker.

- Löfgren, Orvar, 1996: Att höra hemma: Identiteter och territorier i historiskt perspektiv. Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens årsbok. Stockholm: Almqvist & Wiksell. S. 64–78.
- Magnusson Petzell, Erik & Nilsson, Jenny, 2015: Svenskt talspråk efter 1800 – huvudlinjer i utvecklingen. I: H. Sandøy (red.): Talemål etter 1800. Norsk i jamføring med andre nordiske språk. Oslo: Novus. S. 355–380.
- Monka, Malene, 2015: Mobilitet, sted og sprogforandring I: F. Gregersen & T. Kristiansen (red.): Hvad ved vi nu?: Efter ti års forskning i dansk talesprog. København: Sprogforandringscentret S. 83–90.
- Niedzielski, Nancy & Giles, Howard, 1996: Linguistic accommodation. I: H. Goebel, P. H. Nelde, Z. Starý & W. Wölck (red.): Contact Linguistics: An International Handbook of Contemporary Research. Berlin: Mouton de Gruyter. S. 332–342.
- Nilsson, Jenny, 2009: Dialect change? I: *Nordic Journal of Linguistics* 32(2). S. 207–220.
- Nilsson, Jenny, 2015a: Stabilitet och förändring i norra Värmland – Dialekten i Torsbyområdet 1940-tal och 2010-tal. I: *Folkmålsstudier* 53. S. 167–98.
- Nilsson, Jenny, 2015b: Dialect accommodation in interaction: Explaining dialect change and stability. I: *Language & Communication* 41. S. 6–16.
- Nilsson, Jenny, 2017: Something old, something new: Some processes for dialect change in Sweden. I: *Nordic Journal of Linguistics* 40(3). S. 351–371.
- Nilsson, Jenny, Leinonen, Therese & Wenner, Lena, u. u.: Tracking change in social meaning: the indexicality of damped /i/ in rural Sweden. I: J.-A. Villena Ponsoda, F. Díaz-Montesinos, A.-M. Ávila-Muñoz & M. Vida-Castro (red.): *Language Variation – European Perspectives VII. Selected papers from the Ninth International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 9)*, Malaga, June 2017.
- Nilsson, Jenny & Wenner, Lena, 2017: The unruly dialect variant [a]: The case of the opening of (ɛ) in the traditional Torsby dialect. I: I. Buchstaller & B. Siebenhaar (red.): *Language Variation – European Perspectives VI: Selected Papers from the Eighth International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 8)*, Leipzig, May 2015. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 99–111.
- Noreen, Adolf, 1877: *Fryksdalsmålets ljudlära*. Uppsala.
- Noreen, Adolf, 1878: *Ordbok öfver Fryksdalsmålet samt en ordlista från Värmlands älfdal*. Uppsala.
- Nylund Skog, Susanne, 2012: *Livets vägar: Svenska judinnors berättelser om förskingring, förintelse, förtryck och frihet*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- Nylund Skog, Susanne, 2018a: The German Language, Preiselbeeren and Orange Juice. Processes of Identification in a Swedish-Jewish Woman's Everyday Storytelling. I: *Ethnologia Scandinavica* 48. S. 26–37.
- Nylund Skog, Susanne, 2018b: *Samlare, jägare och andra fågelskådare*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

- Pedersen, Inge Lise, 2005: Processes of standardisation in Scandinavia. I: P. Auer, F. Hinskens & P. Kerswill (red.): *Dialect change. Convergence and Divergence in European Languages*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 171–195.
- Pedersen, Inge Lise, 2009: The social embedding of standard ideology through four hundred years of standardization. I: M. Maegaard, F. Gregersen, P. Quist & J. Normann Jørgensen (red.): *Language attitudes, standardization and language change*. Oslo: Novus. S. 51–68.
- Prins, Buakje, 2006: Narrative Accounts of Origins. A Blind Spot in the Intersectional Approach? I: *European Journal of Women's Studies* 13(3). S. 277–290.
- Ronström, Owe, 2016: *Öar och öighet. Introduktion till östudier*. Stockholm: Carlsons.
- Røynealand, Unn, 2005: Dialektnivellering, ungdom och identitet. Ein komparativ studie av sprakleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområden, Røros og Tynset. (*Acta Humaniora* 231.) Oslo: Universitetet i Oslo.
- Sandøy, Helge, 2004: Types of society and language change in the Nordic countries. I: B.-L. Gunnarsson m.fl. (red.): *Language Variation in Europe. Papers from the Second Interantional Conference on Language Variation in Europe, ICLaVE 2*, Uppsala University, Sweden, June 12–14, 2003. Uppsala: Uppsala universitet. S. 53–76.
- Sandøy, Helge (red.), 2015a: *Talemål etter 1800. Norsk i jamføring med andre nordiske språk*. Oslo: Novus.
- Sandøy, Helge, 2015b: *Austlandsk etter 1800*. I: H. Sandøy (red.): *Talemål etter 1800. Norsk i jamføring med andre nordiske språk*. Oslo: Novus. S. 159–179.
- Sundgren, Eva, 2002: Återbesök i Eskilstuna. En undersökning av morfologisk variation och förändring i nutida talspråk. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 56.) Uppsala: Uppsala universitet.
- Svahn, Margareta, 2003: Dialektbegreppet – ett diskussionsinlägg. I: G. Akselberg, A. M. Bødal & H. Sandøy (red.): *Nordisk dialektologi*. Oslo: Novus. S. 503–513.
- Svahn, Margareta & Nilsson, Jenny, 2014: *Dialektutjämning i Västsverige*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- Teleman, Ulf, 2003: *Tradis och funkis. Svensk språkvård och språkpolitik efter 1800*. Stockholm: Norstedts ordbok.
- Tajfel, Henri & Turner, John C., 1979: An integrative theory of intergroup conflict. I: W. G. Austin & S. Worchel (red.): *The social psychology of intergroup relations*. Monterey, CA: Brooks/Cole. S. 33–37.
- Taylor, Stephanie, 2012 [2010]: *Narrative of Identity and Place*. London: Routledge.
- Thelander, Mats, 1979: Språkliga variationsmodeller tillämpade på nutida Burträsktal. (*Studia Philologiae Scandinavicae Upsaliensia* 14:1–2.) Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Thelander, Mats, 1996: Från dialekt till sociolekt. I: L. Moberg & M. Westman (red.): *Svenskan i tusen år. Glimtar ur svenska språkets utveckling*. Stockholm: Norstedts. S. 163–181.
- Trudgill, Peter, 1986: *Dialects in Contact*. (Language in society 10.) Oxford: Basil Blackwell Ltd.

- Törrönen, Jukka, 2013: Situational, Cultural and Societal Identities. Analysing subject positions as classifications, participant roles, viewpoints and interactive positions. I: *Journal for the Theory of Social Behaviour* 44(1). S. 80–98.
- Wenner, Lena, 2010: När lögnare blir lugnare. En sociofonetisk studie av sammanfallet mellan kort ö och kort u i uppländskan. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 80.) Uppsala: Uppsala universitet.
- Öqvist, Jenny, under arbete: Perspektiv på Stockholmska.